

ALİ EKREM BOLAYIR'IN SERVET-İ FÜNUN EDEBİYATI
HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELERİ
ON ALİ EKREM BOLAYIR'S THOUGHTS ABOUT
SERVET-İ FÜNUN LİTERATURE

MEHMET GÜL

Arş. Gör. Dr., Bingöl Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Res. Assist. Dr., Bingöl University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Turkish Language and Literature
mgul@bingol.edu.tr

 <https://orcid.org/0000-0001-8534-0773>

Atıf / Citation

Gül, M. 2021. "Ali Ekrem Bolayır'ın Servet-i Fünun Edebiyatı Hakkındaki Düşünceleri". *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi- Journal of Turkish Researches Institute*. 70, (Ocak-January 2021). 283-293

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü-*Article Types* : Araştırma Makalesi-Research Article
Geliş Tarihi-*Received Date* : 13.07.2020
Kabul Tarihi-*Accepted Date* : 18.12.2020
Yayın Tarihi- *Date Published* : 20.01.2021
 : <http://dx.doi.org/10.14222/Turkiyat4403>

İntihal / Plagiarism

This article was checked by iThenticate programında bu makale taranmıştır.

Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi- *Journal of Turkish Researches Institute*
TAED-70, Ocak-January 2021 Erzurum. ISSN 1300-9052 e-ISSN 2717-6851
www.turkiyatjournal.com
<http://dergipark.gov.tr/ataunitaead>

ALİ EKREM BOLAYIR'IN SERVET-İ FÜNUN EDEBİYATI
HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELERİ
ON ALİ EKREM BOLAYIR'S THOUGHTS ABOUT
SERVET-İ FÜNUN LİTERATURE

MEHMET GÜL

Öz

Ali Ekrem (Bolayır), Servet-i Fünun edebiyatı yazarlarından. Çeşitli devlet görevlerinde bulunmuş, Darülfünun'da edebiyat dersleri vermiş ve Servet-i Fünun dergisinde A. Nadir ismiyle şiirler yayımlanmıştır. Namık Kemal'in oğlu olması hasebiyle dönemin yazar ve şairleriyle ilişki kurma fırsatı bulmuş ve bir dönemin oluşum ve gelişimine tanıklık etmiştir. Sonraki yıllarda hatıralarını kaleme alırken Servet-i Fünun edebiyatının kuruluşu ve bu edebiyatın önde gelen yazarları hakkında bilgi vermiştir. Başta Tevfik Fikret olmak üzere Hâlit Ziya, Cenap Şehabettin, İsmail Safa, Ahmet Reşit Bey ve Süleyman Nazif hakkındaki düşüncelerini açıklamıştır. Servet-i Fünun edebiyatının kuruluşunda yer alan yazarlar hakkında bilgi veren yazar, sonradan bu harekete katılan yazarlar hakkında bilgi vermemiştir. Ali Ekrem, Tevfik Fikret'in sanatçı kişiliğinden bahsetmiş, bunun yanında ilk dönemdeki neşesi ve son dönemdeki hırçınlığının sebepleri üzerinde durmuştur. Hâlit Ziya'ya romancılığı ve nesirdeki yetkinliği, Cenap Şehabettin'i şiirleri ve nesrinin niteliğiyle övmüştür. İsmail Safa'nın Tevfik Fikret'in tanınmasındaki rolü ve eski edebiyat anlayışından yeni edebiyat anlayışına geçişinin edebiyat âleminde meydana getirdiği yankı üzerinde durmuştur. Şiirlerini beğenmediği Ahmet Reşit Bey'i ilmi ve muhakeme yeteneğiyle öne çıkarmıştır. Süleyman Nazif'i nesir üstadı olarak tanıtmış, bunun yanında onun hiciv ve tenkit noktasında eşsiz bir yeteneğe sahip olduğunu belirtmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hatıra, Servet-i Fünun, Oluşum, Dönem, Nesir, Şiir.

Abstract

Ali Ekrem is one of the writers of Servet-i Fünun literature. He held various state positions and taught literature at Darülfünun. He published poems with the name of A. Nadir in Servet-i Fünun Magazine. Since he was the son of Namık Kemal, he had the opportunity to establish a relationship with the writers and poets of the period and witnessed the formation and development of that period. While he was writing his memories in the following years, he gave information about the establishment of Servet-i Fünun literature and the leading writers of this literature. He explained his thoughts on Hâlit Ziya, Cenap Şehabettin, İsmail Safa, Ahmet Reşit Bey, Süleyman Nazif and especially Tevfik Fikret. The author, who gave information about the writers who took part in the establishment of the literature of Servet-i Fünun, did not give information about the authors who later joined the movement. Ali Ekrem talked about Tevfik Fikret's artistic personality, as well as emphasizing his joy in his first period and the reasons for his grudge in the last period. He praised Hâlit Ziya for his novelism and competence in prose, Cenap Şehabettin for his poems and prose. He emphasized the role of İsmail Safa in the recognition of Tevfik Fikret and his transition from the old literary understanding to the new literary understanding in the literary realm. He emphasized Ahmet Reşit Bey, whom he did not like his poems, with his scientific and reasoning skills. He introduced Suleyman Nazif as a prose master and also stated that he had a unique talent in satire and criticism.

Key Words: Memory, Servet-i Fünun, Formation, Period, Prose, Poetry.

Structured Abstract

Servet-i Fünun literature, which Ali Ekrem worked hard during the establishment phase, constitutes the second step of literary change and innovation attempts developed with Tanzimat. In the transition from Tanzimat to Servet-i Fünun, Tanzimat literature served as the founder of Servet-i Fünun literature by representing opposite values. Having the opportunity to establish familiarity with the writers and poets of the period and to closely follow many literary and cultural issues made it easier for Ali Ekrem to take place in the formation and development phase of Servet-i Fünun literature. It also enabled him to provide important information about the authors of the period. In his memoirs, Ali Ekrem touched upon the positive role of Recaizade Mahmut Ekrem in the establishment of the literature of Servet-i Fünun and his influence on organizing the young writers and poets of the period and creating a new literary movement. According to him, the friendship and sincerity among the artists who created Servet-i Fünun literature were at a high level. Although there are situations that reinforce the environment of friendship such as eloquence, mockery and sarcasm among the authors, hostility has never been mentioned.

Ali Ekrem viewed the leading artists of Servet-i Fünun literature from three perspectives: literary personality, temperament and his contributions to Servet-i Fünun literature. In his memoirs, he mostly conveyed his thoughts and impressions about Tevfik Fikret among the artists of the period, and explained his views on his literary personality and temperament. He divided the literary personality of Tevfik Fikret into two periods as being buffoonish and bad temper. He stated that Tevfik Fikret had a happy and cheerful disposition at the time that Servet-i Fünun magazine was published, and that he became angry and pessimistic after the magazine was closed. He did not mention Tevfik Fikret's works much, but rather focused on his personality. According to Ali Ekrem, Tevfik Fikret was a charming, enlightened person in the early years of his art, and a brunette with a pinkish color that captivates the human heart by stimulating the sense of sight. A sweet glimmer of intelligence can be seen in his eyes, and also marks of a seriousness stemming from humility on his forehead. Since his gestures and facial expressions are natural and sincere, they create a sense of love based on respect. He is a humble and very kind person; However, there is no pretense in this. All of his attitudes and words are artistic enough to suit him. All his moods and actions in him are the manifestation of his exquisite and exclusive spirit of creativity. Seeing him means loving him by people of wisdom and conscience. Ali Ekrem also explained his views on Tevfik Fikret's art in his memoirs. "Tevfik Fikret is not a great poet, he is a great artist." He stated that his artistic personality reached a much wider dimension than his poetry. The fact that Tevfik Fikret is a painter and at the same time a good orator confirms Ali Ekrem's view. Tevfik Fikret, who was the most important poet of the period in terms of poetic competence, language and style, has an admirable position in Ali Ekrem.

Expressing that Cenap Şehabettin has an understanding of poetry borrowed from French symbolists, Ali Ekrem stated that his imagination turned into a mechanism that produces symbolist poetry. Besides, he stated that he stands out in terms of refinement in poetry and finding original dreams. Images embellished with delicacy and new dreams seen in Cenap Şahabettin's poetry are the main indicators that Ali Ekrem draws attention to. According to him, Cenap Şehabettin wrote more beautiful poems in literary sense when he did not show extreme symbolist tendencies. Another subject that Ali Ekrem emphasizes is prose. The author stated that Cenap Şehabettin both benefited from the beautiful aspects of the prose masters of the previous period and his own period and that he reached the top of Turkish literature in prose.

Ali Ekrem stated that İsmail Safa moved from the classical line of literature to the new line of literature and accelerated the literature of Servet-i Fünun and helped Tevfik Fikret be known with the magazine Malumat. In addition, he made very limited explanations about İsmail Safa's literary personality that developed and changed under the influence of Cenap Şehabettin.

According to Ali Ekrem, the prominent features of İsmail Safa are his achievement of master degree in language and the sarcastic expression he calls "plain-literalpurity" in his poems at the degree of La Fontaine.

Ali Ekrem highlighted Ahmet Reşit Bey, whose poems he did not like, in terms of his scientific power and reasoning ability. He emphasized that Ahmet Reşit Bey, to whom he refers to the height of his knowledge and reasoning power, has a characteristic that can effect the issue deeply.

Ali Ekrem, who saw Hâlit Ziya as the only novelist of his time, drew attention to his high poetry skills and that he had great services to prose. Stating that Hâlit Ziya has great competence in psychological psychological analysis, the author also accepted him as the only novelist of Turkish literature. His only negative opinion about Hâlit Ziya is that he thinks that his works are too loaded with Western values.

Ali Ekrem, who presented Süleyman Nazif as a prose master, said that he was someone who could not fit into his shell at the point of defeat and criticism. Ali Ekrem has highlighted the two basic qualities of Süleyman Nazif here. The first one of these is the field in which Süleyman Nazif is the most master. Süleyman Nazif, whose poems are quite weak in literary terms compared to his prose, was mostly influenced by Namık Kemal in prose. He described Süleyman Nazif as one of the leading figures of defeat and criticism. What Ali Ekrem means by "hezl" is "witty and instant responsiveness". When we look at Süleyman Nazif's works, we see the constructive effect of wit and waggery. This characteristic is not for funny, quackery, verbal and chatter; It is based on humor that requires a spark of deep knowledge, good manners and intelligence.

Giriş

Ali Ekrem, Batılılaşma dönemi Türk edebiyatının en önemli simalarından biri olan Namık Kemal'in oğludur. Yazar, çeşitli devlet görevlerinde bulunmanın yanı sıra Darulfünunda edebiyat tarihi derslerine girmiş; şiir, edebiyat tarihi, monografi ve hatıra gibi türlerde eser kaleme almıştır (Gür 2004: 359). Eserleri edebî anlamda pek yetkin olmasa da dönemin edebî anlayışını yansıtmaları bakımından önemlidir. Bunlardan *Zılal-i İham*, *Ruh-u Kemal*, *Şiir Demeti*, *Ordunun Defteri* şiir; *Bina* tiyatro, *Recaizade Ekrem*, *Namık Kemal* monografi türünde eserlerdir (Banarlı 1998: 1047). Bu eserler içinde hatıraları dönemin bazı edebî gelişmelerine ışık tutmuştur. Gerek Tanzimat edebiyatı gerekse Servet-i Fünun edebiyatının önde gelen isimlerine yakın olması hasebiyle hatıralarında bu iki edebî hareket ve müntesipleri hakkında önemli bilgiler yer almaktadır. Özellikle Servet-i Fünun edebiyatının kuruluşu ve bu edebiyatın kalburüstü simaları hakkındaki görüşleri, dönemin daha iyi anlaşılması için oldukça önemlidir. Kendisi de Servet-i Fünun edebiyatının sanatkâr kadrosunda yer alan yazar, Servet-i Fünun edebiyatının oluşumu ve önemli isimlerinden Tefkik Fikret, Cenap Şehabettin, İsmail Safa, Reşit Bey, Hâlit Ziya ve Süleyman Nazif hakkında görüş ve izlenimlerini aktarmıştır. Bu yazıda Ali Ekrem'in hatıralarından yola çıkılarak Servet-i Fünun edebiyatının oluşumu ve sanatçıları hakkındaki düşünceleri analiz edilmeye çalışılmıştır.

1. Ali Ekrem'in Servet-i Fünun Edebiyatının Doğuşu Hakkındaki Düşünceleri

Ali Ekrem'in kuruluş aşamasında yoğun çaba harcadığı Servet-i Fünun edebiyatı, Tanzimat'la gelişen edebî değişim ve yenileşme girişimlerinin ikinci basamağını oluşturur. "Sosyal bilimlerde ve özellikle edebiyat ve sanat alanlarında eski, karşıt değerleri temsil

etse de; kurucu işleviyle daima yeniyi hazırlayan bir içeriğe sahiptir (Korkmaz 2009: 131). Tanzimat'tan Servet-i Fünun'a geçişte Tanzimat edebiyatı karşıt değerleri temsil ederek Servet-i Fünun edebiyatının kurucu işlevini görmüştür. Nitekim Tanzimat edebiyatının tüketilmesinden sonraki edebî boşluğun farkına varan Rezaizade Ekrem, Servet-i Fünun edebiyatının oluşumunda başat rol oynamıştır. Çeşitli dergilerde dağınık hâlde faaliyet gösteren ve Batılı bir anlayışa sahip olan gençleri tek merkezde toplamıştır. Klasik edebiyat taraftarlarına karşı tek bir cephe kurmak isteyen Rezaizade Ekrem, Mekteb-i Mülkiyeden öğrencisi olan Ahmet İhsan'ı *Servet-i Fünun*'un edebî bir yayın organı hâline getirilmesi hususunda razı edince, Mekteb-i Sultani'den öğrencisi olan Tefik Fikret'i derginin başyazarlığına getirmiştir. Kısa zaman sonra, Servet-i Fünun memleketin sadece en büyük sanat ve edebiyat dergisi olmakla kalmayarak Türk edebiyatının Batılı bir anlayışa yönelmesinde büyük payı olan bir dergi hâline gelmiştir (Akyüz 1995: 88-89).

Dönemin yazar ve şairleriyle ünsiyet kurma ve birçok edebî ve kültürel meseleyi yakından takip etme fırsatı bulması, Ali Ekrem'in Servet-i Fünun edebiyatının oluşum ve gelişim aşaması içinde yer almasını kolaylaştırmıştır. Yazar hatıralarında Kazım Bey'in evinde Tefik Fikret ve İsmail Safa ile birlikte yaptıkları toplantının Servet-i Fünun edebiyatının oluşumundaki etkisi üzerinde durmuştur. Toplantıda Maliye Mektubu Mümeyyizi Fuad Bey yeni bir dergi çıkarma fikrini ortaya atmıştır. Fuat Bey'in ruhsatını aldığı *Malumat* isimindeki derginin başyazarlığı Tefik Fikret'e önerilmiştir. Tefik Fikret toplantıda kendisine yardımcı kusur edilmemesi, *Malumat*'ın imtiyaz sahibi olan Fuat Bey'in yazı işlerine müdahâle etmemesi ve bu iki isteğinin herkes tarafından kabul edilmesi şartıyla başyazarlığı kabul etmiştir. 10 Şubat 1309 tarihinde ilk sayısı çıkan *Malumat* mecmuasında, Servet-i Fünun edebiyatının şiir örnekleri verilmiştir. Burada Tefik Fikret'in *Tebrik-i Veladet* adlı şiiri ile Ali Ekrem'in bir kaside ve bir mensuresi yayımlanmıştır (Özgül 1991: 446-447).

Malumat mecmuası etrafında teşekkül eden bu cereyan edebî anlamda sınırlı bir etki meydana getirmiş, daha geniş kesimlere ulaşmak için farklı arayışlara yönelinmiştir. Ali Ekrem, Rezaizade Mahmut Ekrem'in genç yazar ve şairler vasıtasıyla yeni bir edebî iklim oluşturma çabasını hatıralarında şöyle dile getirir:

“1311 sene-i Rûmîyesinde Rezaizade Ekrem Bey merhum bir gün Tefik Fikret'i ve beni çağırıldı: Memleket edebiyatsızlıktan ölüyor, elde Ahmet İhsan'ın Servet-i Fünun'ı var, bir araya gelsek de şunu bir hâle, yola kaysak, dedi. Birkaç gün sonra Fikret, Servet-i Fünun'a ser-muharrir olmuştu, bir tezkiresini aldım. Benden malumat istiyordu” (Özgül 1991: 447).

Ali Ekrem, Servet-i Fünun'un bir edebiyat mecmuasına dönüşmesini Rezaizade Ekrem'in çabalarına bağlamıştır. Ona göre Rezaizade Ekrem, Ahmet İhsan'ın ricası üzerine Servet-i Fünun dergisini edebî bir dergiye dönüştürme planını uygulamaya koymuş ve derginin başyazarlığına yeteneklerine hayran olduğu Tefik Fikret'i getirmiştir. Rezaizade Ekrem; Ali Ekrem ve Ahmet Reşit Bey'i de Ayın Nadir (Ali Ekrem) ve H. Nazım (Ahmet Reşit Bey) müstear isimleriyle derginin yazar kadrosuna dâhil etmiştir. Birkaç ay sonra Hâlit Ziya ve Cenab Şehabettin'in katılımıyla birlikte derginin yazar kadrosu oldukça zenginleşmiştir. Böylece Türk edebiyatında önemli bir aşamayı oluşturan Servet-i Fünun edebiyatının temeli atılmıştır. Ali Ekrem'e göre Servet-i Fünun edebiyatını meydana

getiren sanatçılar arasındaki dostluk ve samimiyet üst düzey olmuştur. Yazarlar arasında latife, alay ve tariz gibi arkadaşlık ortamını pekiştiren durumlar görülmekle birlikte, düşmanlık hiçbir zaman söz konusu olmamıştır (Özgül 1991: 447-452).

2. Ali Ekrem'in Servet-i Fünun Sanatçıları Hakkındaki Düşünceleri

2.1. Tevfik Fikret

Ali Ekrem hatıralarında Servet-i Fünun yazarları içinde daha çok Tevfik Fikret'ten bahsetmiştir. Tevfik Fikret'e kişiliği ve edebî şahsiyeti olmak üzere iki açıdan bakmış, kişiliğini "şakraklık" ve "hırçınlık" olmak üzere ikiye ayırmıştır. Bilindiği üzere sanat hayatının ilk yıllarında oldukça neşeli bir kimliğe sahip olan Tevfik Fikret, daha sonra sahip olduğu dünya görüşü ve muhâlif siyasi bakış açısından dolayı olumsuz bir kişiliğe bürünerek hırçınlaşmıştır. Ali Ekrem'e göre Tevfik Fikret sanatının ilk yıllarında sevimli, aydın bir simaya sahip, esmer ama pembemsi rengiyle görme duygusunu harekete geçirerek insanın kalbini büyüleyen biridir. Gözlerinde tatlı bir zekâ parıltısı, açık alında da alçakgönüllülükten kaynaklanan bir ciddiyetin izleri görülür. Jest ve mimikleri doğal ve samimi olduğu için insanda saygıya dayanan bir sevgi duygusu uyandırır. Mütevazı ve oldukça kibar bir insandır, ancak bunda bir yapmacıklık görülmez. Bütün tavırları, sözleri kendisine yakışacak kadar sanatkâranedir. Ondaki bütün hâl ve hareketler mümtaz ve müstesna yaratıcılık ruhunun tecellisidir. İrfan ve vicdan sahiplerinin onu görmesi, onu sevmeleri anlamına gelir (Özgül 1991: 438-439).

Ali Ekrem, "şakraklık" olarak adlandırdığı Tevfik Fikret'in mutlu ve neşeli anlarının onun edebî kişiliğine yansımaları şu ifadelerle dile getirir:

"Hayatımda mesut oldukça ben onun kadar tabir-i amiyanesiyle alaycı, şakacı insan bilmiyorum. Edebiyat-ı kadimeye bi't-tabii vakıf olan Fikret kudemamızın sanayi-i maneviye ve lafziyesini kendi, ebkâr-ı efkârına ilbas ederek nazargah-ı irfanda pek can-rûba elvah-ı cemel tecelli ettirirdi. Keyifli olduğu günler mazmunlar, nükteler, imalar, tarizler bin yolda sanatlarla süsleyerek saha-i irfana o kadar birbirinden güzel, birbirinden parlak cevahir-i bediyye ekerdi ki meclisinde bulunanlar kendi tabirince bu "katrat-ı semeriyye"yi toplamaktan aciz kalırlar ve onun baran-ı bidaati altında baharın ılık ılık yağmurlarına tutulmuş çiçekler gibi mest-i sefa titreşirlerdi! Mübalağa etmiyorum: Tevfik Fikret'i anlayarak tanyanların hepsi şairin ne makderet meab bir hatib-i bediakar olduğumu teslim ederler" (Özgül 1991: 449-450).

Mutlu olduğu zamanlarda iyi bir hatip ve sanatsal cevherini ortaya koymada oldukça yetenekli bir kişilik portresi çizen Tevfik Fikret'in ilk gençlik yıllarında sahip olduğu bu olumlu mizacı *Servet-i Fünun* dergisinin kapatılmasından sonra değişmeye ve yıllar içinde giderek melankolik bir hâl almaya başlamıştır. Servet-i Fünun edebiyatının diğer sanatçılarında da kısmen görülen bu durum "kaçış" izleğiyle zirveye çıkmıştır. Yeni Zelanda'ya gitmek fikri bu kaçış izleğinin bir sonucudur. Ancak bu ütöpik düşüncenin gerçekleşmemesi sanatçının ruhunda yükselen hırçınlığın gittikçe artmasına sebep olmuştur. Ali Ekrem, Tevfik Fikret'in mizacında yer edinen bu hırçınlığı bütün şairlerde olduğu gibi sonraları aşamalı olarak ortaya çıkan muhayyilenin sükûta uğraması sonucu

görülen kötümserliğe bağlar (Özgül 1991: 455). Yazar, Tevfik Fikret'te görülen kötümserliğin ve bunun sonucu olan hırçınlığın ortaya çıkışı ve sanatçının hayatına olan etkisini şöyle anlatır:

“Fikret’in hırçınlığı, arkadaşlarına haksız ta’rizler yapmaktan ibaret kalsaydı keşke! Lakin o, müzmin bir illet hâline gelen hırçınlığı ile hayatını zehirler adeta kendi kendini yerd. Hele son zamanlarda hırçınlığı insanlardan müesseselere, Firavun’dan İsol’a kadar teşmil eden bedbaht şair tabebete karşı da mümkir asi bir vaziyet aldı” (Özgül 1991: 458).

Ali Ekrem hatıralarında Tevfik Fikret'in sanatı hakkındaki görüşlerini de açıklamıştır. *“Tevfik Fikret büyük bir şair değil, büyük artisttir.”* diyerek onun sanatçı kişiliğinin şairlik vasfından çok daha geniş boyutlara ulaştığını ifade etmiştir. Tevfik Fikret'in ressam olması ve aynı zamanda iyi bir hatip oluşu Ali Ekrem'in bu görüşünü doğrulamaktadır. O, Tevfik Fikret'in hatipliği hakkındaki düşüncelerini şöyle açıklar:

“İnşad-ı şi'r ederken de Fikret kimsenin yetişemeyeceği bir mertebeye yükselirdi. Biraz sesi ince olmasaydı da ulviyet ve heyecan şiirlerini de samimiyet ve tabiat şiirleri gibi inşad edebilseydi şiir okumakta hadd-i kemale vasil olmuş olacaktı. Başka hiçbir kudret-i hitabeti olmasa yalnız inşadda gösterdiği harika-i muvaffakiyet ona insanı meftun etmek için kâfiydi” (Özgül 1991: 449-450).

Tevfik Fikret ilk gençlik yıllarının verdiği neşeyle birlikte sanatçı kişiliğini sesine yansıtmaya çalışmıştır. Nitekim güzel resim yapmanın yanında güzel bir sesle ve büyük bir içtenlikle mevlit okumuş ve ilahiler söylemiştir (Banarlı 1998: 1030). Bu durum onun sanatçı kişiliğini geniş bir alana yansıtmaya çalışmasının sonucudur. Tevfik Fikret'in nazım dilini de iyi kullandığını belirten Ali Ekrem, *“Hamid'de Fikret'in kudret-i nazmı ya Fikret'te Hamid'in deha-yı şi'ri olsaydı bizim de bir Victor Hugo'muz olurdu”* diyerek Hamid ve Fikret'in aslında birbirlerini tamamlayan olumlu edebî özelliklere sahip olduklarını ifade etmiştir (Özgül 1991: 446-447). Servet-i Fünun edebiyatına kadar Batı edebiyatı güdümündeki Türk edebiyatının en önemli şairi Hamid'dir. Ali Ekrem'in Tevfik Fikret'i Hamid'le karşılaştırması ona dönemin en seçkin şairi gözüyle baktığını gösterir. Nitekim Tevfik Fikret'in edebî şahsiyeti hakkında *“Onda nutk-ı bedii güneşin nuru gibi mütemani ve müessir. (...) Cevahir-i kelamının arasına bir maden-pare bile karışmıyor, hepsi, hepsi birer dürr-ü şehvar”* ifadesini kullanması bu düşünceleri kuvvetlendirmektedir (Özgül 1991: 451). Sonuç olarak şiirsel yetkinlik, dil ve üslup bakımından dönemin en önemli şairi olan Tevfik Fikret, Ali Ekrem'de hayranlık uyandıran bir konuma sahiptir.

2.2. Cenap Şehabettin

Servet-i Fünun edebiyatının Tevfik Fikret ile birlikte en önde gelen şairi olan Cenap Şehabettin'in şiir anlayışı Fransız simbolistlerinden ödünçlemedir. Askerî bir öğrenci olarak dört yıl boyunca Fransa'da kalması ona Fransız edebiyatını yakından tanıma fırsatı vermiş, İstanbul'a döndükten sonra gerek şekil gerekse muhteva bakımından Fransız şiirlerine benzeyen şiirler yazmaya başlamıştır (Akyüz 1995: 99). Bu tarihten itibaren Cenap Şehabettin'in muhayyilesi simbolist şiirlerin üretildiği bir mekanizmaya

dönüşmüştür. “Sembolistler, kâinata var olan her şeyin bir bütün olduğuna; bu bütünlük içindeki varlıklar veya madde-ruh arasındaki bir benzerlikler ve ilişkiler ağı bulunduğuna inanırlar” (Çetişli 2008: 109). Cenap Şehabettin’in şiirlerine baktığımızda aynı düşüncenin egemen olduğunu görürüz. Özellikle *Elhan-ı Şita* adlı şiirinde ontolojik açıdan farklı üç kategorideki unsur olan kar, kuş ve insan tek bir ölüm izleği etrafında birleştirilmiş ve insani biçim, teşhis ve intak sanatlarıyla silinerek evren yeniden ve empatik bir düzeyde okunmaya çalışılmıştır (Korkmaz 2009: 153-154). Ali Ekrem de hatıralarında Cenap Şehabettin’i bu sembolik şiir anlayışı düzleminde değerlendirir:

“Şiirde rikkat ve bekaret-i hayaliyenin timsalidir. Lüzumundan fazla sembolik olmadığı zamanlar enfes şeyler yazar. İşte Yakazat-ı Leyliye, Temaşa’yı Hayal, Elhan-ı Şita vesaire... Cenab hasseten bir üstad-ı nesirdir. Şinasi ve Hâlit Ziya mekteb-i edeplerinin bütün güzelliklerini kendi kudret-i iptidaiyesinin yenilikleriyle mezcederek bugün bence en mükemmel nesir-i edebîyi o yazmıştır. Darü'l-fünun’da tedaris ettiğim “Lisan-ı Nesir”de bunu bi'l-etraf göstermiştim” (Özgül 1991: 428).

Cenap Şehabettin’in şiirinde görülen incelik ve yeni hayallerle süslenmiş imgeler, Ali Ekrem’in dikkat çektiği temel göstergelerdir. Ona göre Cenap Şehabettin aşırı sembolist temayüller göstermediği zamanlar edebî anlamda daha güzel şiirler yazmıştır. Ali Ekrem’in üzerinde durduğu diğer bir konu nesirdir. Yazar, Cenap Şehabettin’in önceki dönemin ve kendi döneminin nesir üstatlarının hem güzel yönlerinden istifade ettiğini hem de onları aşarak nesirde Türk edebiyatının zirvesine çıktığını belirtmiştir. Edebiyat tarihimizde daha çok sembolist şiirleriyle öne çıkan Cenap Şehabettin, Ali Ekrem’in hatıralarında sembolist şiirlerinin yanında nesirde gösterdiği başarıyla da kendinden bahsettirmiştir.

2.3. İsmail Safa

İsmail Safa, *Huzma Safa* adlı şiir mecmuasıyla şöhret kazanmış ve klasik edebiyatımızın en önemli şairlerinden Fuzuli’nin etkisiyle şiirler yazmıştır. Daha sonra Muallim Naci etkisinde kalarak dilde uzmanlaşmıştır. Şair, “1890’da *Mirsad* dergisini idare ederken Tevfik Fikret ve arkadaşlarıyla tanışmış ve *Servet-i Fünun* dergisinde yazmaya başlamıştır (Enginün 2006: 571). Ali Ekrem, hatıralarında İsmail Safa hakkındaki görüşlerini ifade ederken onun edebî gelişiminde Muallim Naci’nin etkisinden bahseder ve dilde “üstat” derecesini elde ettiğini belirtir: “*Muallim Naci’nin taht-ı tesirinde kalarak gavamaz-ı lisaniyede (dilin sırlarında) üstad mertebesine irtika ettikten sonra Naci’ye ittibaen hiç beğenmediği Hamidleri, Ekremleri artık fevkalade takdire başlamış idi. İsmail Sefa’ya o zamanın yegâne üstadı denilse şayandır; Onun Naci’den ayrılarak Mirsad’ı neşre başlaması, hele Mirsad’da Tevfik Fikret’i himaye etmesi Servet-i Fünun edebiyatının esasını vaz’etti*” (Özgül 1991: 435-436). İsmail Safa’nın Türk edebiyatındaki önemli rolü klasik edebiyat çizgisinden Batı etkisindeki Türk edebiyatı çizgisine kayarak Servet-i Fünun edebiyatına ivme kazandırmasıdır. Ali Ekrem’e göre Tevfik Fikret’in ortaya çıkışında *Mirsad* dergisi etkili olmuştur. Çünkü istibdat yönetiminin oluşturduğu zehirli havada fikir özgürlüğü yok olmuş, memlekette edebiyatın ruhu mezara sığınmış, Hamid, Ekrem ve Naci sessizliğe mahkûm edilmiş ve dolayısıyla edebiyat âleminde kalem oynatan isimler “hüve’l-baki” yazılı mezar taşlarına benzemiştir (Özgül 1991: 436). Şair istibdat

ortamının edebiyata darbe vurduğu bu dönemde *Mirsad* dergisinin Tevfik Fikret'in şöhret bulmasını sağlayan rolüne atıfta bulunur:

“Saha-i edebiyatta bir iki risalecik ancak isbat-ı vücud edebiliyordu. İşte Mirsad bunlardan biri idi. Mirsad'ın da ömrü sabahyıldızı kadar sürekalmıştır. Fakat o kevkeb-i edep görünmeseydi, Fikret'in neyyir-i irfan-ı tülu' edemezdi. İsmail Safa edebiyatımıza pek mübeccel hizmetler arz eden bir sima-yı şiidir. Tevfik Fikret'i millete bildirmiş olması da onun belki de en güzel muvaffakiyetidir. Safa, Fikret'in şiirlerini Mirsad'a dercetmekle iktifa etmiyor, bir de şiirleri bir iki kelime-i tayyibe ile takdiratına mazhar gösteriyordu. “Bahar” manzumesinden sonra Tevfik Fikret'e İsmail Safa “şairi-i güzide sühan” ünvanını tevcih ediyordu” (Özgül 1991: 436-437).

İsmail Safa, Tevfik Fikret'in tanınmasında etkili olurken Cenap Şehabettin de İsmail Safa'nın edebî kişiliğini bulmasında etkili olmuştur. Cenap Şehabettin ile tanıştıktan sonra mensur şiir vadisine ayak basan İsmail Safa, bu alanda dönemin önde gelen şairleri arasına girmiştir. Ali Ekrem hatıralarında İsmail Safa'nın Cenap Şehabettin etkisiyle gelişen ve değişen edebî kişiliği hakkında oldukça sınırlı açıklamalar yapmıştır. Ona göre İsmail Safa'nın öne çıkan temel özellikleri dilde üstat derecesine elde etmesi ve manzumelerinde La Fontaine derecesinde görülen ve “sade-dilanelik” olarak adlandırdığı iğneleyici anlatımdır (Özgül 1991: 451).

Servet-i Fünun Edebiyatında Tevfik Fikret ve Cenap Şehabettin ile birlikte başlayan mensur şiir örnekleri İsmail Safa ile devam etmiştir. “İsmail Safa, kendi hayatından izler taşıyan şiirlerinden başka, fakirlere acıma ve vatan temlerini işleyen şiirler yazmış ve kendi çocukluğunu anlattığı “Bir Çocuk Hatırası” ve “Öksüz Ahmet” adlı şiirleriyle mensur şiir alanında ön plana çıkmıştır (Enginün 2006: 571). Ancak İsmail Safa'da görülen mensur şiir örnekleri Fransız edebiyatındaki mensur şiir örneklerinin birer taklidi olmaktan öteye geçememiştir. Sonuç olarak İsmail Safa Ali Ekrem'in hatıralarında iki yönüyle karşımıza çıkar. Birincisi Naci çizgisinden Ekrem çizgisine kayarak Servet-i Fünun'un oluşumuna büyük katkı sağlaması, ikincisi de *Mirsad* dergisi üzerinden Tevfik Fikret'in tanınmasını sağlamasıdır.

2.4. Ahmet Reşit Bey

Şiirleriyle Servet-i Fünun edebiyatında kendine yer bulan Ahmet Reşit, Osmanlı'nın son Dahiliye Nazırı (İçişleri Bakanı) olarak tarihe geçmiştir. Ali Ekrem'in hatıralarında kendisinden kısaca bahsettiği şair, şiirlerini H. Nazım imzasıyla neşretmiştir. Ali Ekrem, çoğu arkadaşı olan Servet-i Fünun yazarları hakkındaki görüşlerini açıklarken onların hem olumlu hem de olumsuz yönlerini belirtmiştir. Ahmet Reşit Bey hakkındaki görüşlerinde de bu anlayışın izleri görülür: “*O benim hemen on beş sene beraber yaşadığım arkadaşımды. H. Nazım nam-ı müstearıyla benden biraz sonra Servet-i Fünun'a yazı yazmaya başladı. Kudret-i ilmiyesini, metanet-i muhakemesini herkes bilir. Pek nafızu'l-nazar bir üstattır. Şiirlerini bir iki istisna edilince pek de beğenmem*” (Özgül 1991: 427). Ali Ekrem, Ahmet Reşit Bey'in ilim ve muhakeme gücünün yüksekliğine atıfta bulunarak meseleye derinlemesine nüfuz edebilen bir özelliğe sahip olduğunu vurgulamıştır. Bu bağlamda Ahmet Reşit'in “Servet-i Fünun'da ve daha sonra neşrettiği şiirlerinde, his ve hayal

unsurları ölçüsünde bilgi ve tefekkür maddeleri de vardır” (Banarlı 1998: 1049). *Nazarat-ı Edebîye* adlı eserinde edebiyata dair görüşlerini aktaran yazar bu yönüyle Ali Ekrem'in hatıralarında çok az yer almıştır.

2.5. Hâlit Ziya (Uşaklıgil)

Ali Ekrem'in hatıralarında yer verdiği isimlerden biri olan Hâlit Ziya, Servet-i Fünun edebiyatının en önemli roman yazarıdır. Edebî gelişiminde Fransız edebiyatının etkisi büyüktür. İzmir'de Fransız okuluna giden tek Türk öğrenci olarak dikkat çeken yazar, orada dedesine yerli ve çeviri romanlar, İstanbul'a geldiğinde de babasına ve onun dostlarına Doğu hikâyeleri okuyarak hikâye ve romana karşı samimi bir ilgi duyduğunu göstermiştir (Akyüz 1995: 113). Recaizade Ekrem'le tanıştıktan sonra İstanbul'a gitmiş ve orada Servet-i Fünun edebiyatının en önemli nesir yazarı olarak temayüz etmiştir. Avrupa'daki realist ve natüralist yazarları yakinen takip etmekle kalmayıp onlardan olay ve tip ödünçlemeleri de yapan Hâlit Ziya, toplumdan kopuk, içe kapalı ve dar bir çerçeveye tutuklanmış çevrelerin aile içi yozlaşmış ilişkilerini romanlarına yansıtmıştır (Korkmaz 2009: 157). Ali Ekrem hatıralarında Hâlit Ziya'dan yeterince bahsetmez ve sadece onun yazarlık vasfıyla ilgili kısa bir değerlendirmede bulunur:

“Hâlit Ziya Bey'i pek büyük bir edip tanırım. Onda hassa-i şiir gayet yüksektir. Tedkikat-ı ruhiyede de üstad olmuştur. Bizde yalnız Hâlit Ziya Bey roman yazmıştır. Novelleri içinde de pek güzel olanları vardır. Lisan-ı nesri pek büyük bir tekamüle uğratmıştır. Darü'l-fünun'da Hâlit Ziya Bey'in lisanını da bi'l-etrafl anlatmıştım. O kadar ila-yı muvaffak olduğu nesir lisanında lüzumundan fazla Garplılık göstermeseydi elbette daha iyi olurdu” (Özgül 1991: 428-429).

Ali Ekrem, büyük bir yazar olarak nitelendirdiği Hâlit Ziya'nın yüksek bir şairlik vasfına sahip olduğunu ifade etmiştir. Hâlit Ziya'nın psikolojik ruh tahlillerinde büyük bir yetkinliğe sahip olduğunu belirten yazar, aynı zamanda onu Türk edebiyatının tek roman yazarı olarak kabul etmiştir. Hâlit Ziya da *Hikâye* adlı eserinde hikâye ve roman hakkındaki görüşlerini dile getirirken olaydan ziyade ruh tahlili ve ayrıntıların öneminden bahsetmiştir (Ercilasun 2018: 153). Dolayısıyla Ali Ekrem'in bu görüşü Hâlit Ziya'nın düşüncelerini romanlarına yansıttığını gösterir. Bunun yanında nesirde büyük bir atılım yaptığına inandığı Hâlit Ziya'ya karşı genellikle olumlu düşünceler taşır. Eserlerinin lüzumundan fazla Batılı değerlerle yüklü olduğunu düşünmesi Hâlit Ziya hakkındaki tek olumsuz görüşüdür.

2.6. Süleyman Nazif

Ali Ekrem, hatıralarında Süleyman Nazif hakkında pek az bilgi vermiş ve onun yazarlık vasfı üzerinde durmuştur. Yazara göre *“o da Cenab gibi onun kadar bir üstad-ı nesirdir. Hele hezl u tenkid vadisinde kabına erişilemez”* (Özgül 1991: 429). Ali Ekrem, burada Süleyman Nazif'in iki temel vasfını ön plana çıkarmıştır. Bunlardan ilki nesirdir ve Süleyman Nazif'in en usta olduğu alandır. Şiirleri nesrine göre edebî anlamda oldukça zayıf olan Süleyman Nazif'in nesirde etkilendiği en önemli isim Namık Kemal'dir. Nitekim Paris'te iken 1897'de “Abdülharar” müstear ismiyle neşrettiği *Namık Kemal* adlı kitabı da

onun Namık Kemal'e olan hayranlığının bir yansımasıdır. Eserlerinde gerek şekil gerekse muhteva bakımından Namık Kemal'in etkisi vardır (Göçgün 2010: 7-25).

Süleyman Nazif'in diğer bir özelliği de nükteye dayanan eleştirel bakış açısıdır. Yazarın bu özelliğinin gelişiminde "17. Yüzyılın o kabına sığmayan ve gözünü budaktan, sözünü dudaktan esirgemeyen ünlü Divan şairi Nef'inin de kuvvetli bir tesiri söz konusudur" (Göçgün 2010: 27). Bu yüzden Ali Ekrem, hiciv ve tenkitin önde gelen isimlerinden etkilenen Süleyman Nazif'i hezl ve eleştirinin önde gelen isimlerinden biri olarak nitelendirmiştir. Ali Ekrem'in 'hezl'den kastı 'nükte ve hazır cevaplılık'tır. Süleyman Nazif'in eserlerine baktığımızda nükte ve latifenin yapıcı etkisine rastlarız. Bu hususiyet komiklik, şarlatanlık, laf ebeliği ve gevezeliğe değil; derin bilgi, görgü ve zekâ kıvılcımı gerektiren espriye dayanır (Göçgün 2010: 74).

Sonuç

Ali Ekrem, Servet-i Fünun edebiyatının kuruluşunda yer almış ve hatıralarında dönemin yazarları hakkında önemli bilgiler vermiştir. Rezaizade Mahmut Ekrem'in Servet-i Fünun edebiyatının kuruluşunda oynadığı olumlu rolü ve dönemin genç yazar ve şairlerini organize ederek yeni bir edebî hareket meydana getirmedeki etkisine değinmiştir. Ali Ekrem, Servet-i Fünun edebiyatının önde gelen sanatçılara edebî kişilik, mizaç ve Servet-i Fünun edebiyatına katkıları olmak üzere üç açıdan bakmıştır. Hatıralarında dönemin sanatçıları içinde daha çok Tefik Fikret hakkındaki düşünce ve izlenimlerini aktarmış, onun edebî kişiliği ve mizacına dair görüşlerini açıklamıştır. Tefik Fikret'in edebî kişiliğini şakraklık ve hırçınlık olmak üzere iki döneme ayırmış, onun büyük bir şair değil, büyük bir sanatçı olduğunu ifade etmiştir. Yazar, Servet-i Fünun dergisinin yayımlandığı zaman diliminde Tefik Fikret'in mutlu ve neşeli bir mizaca sahip olduğunu, derginin kapatılmasından sonra hırçınlaştığını ve kötümser bir kişiliğe büründüğünü ifade etmiştir. Ali Ekrem, Tefik Fikret'in eserlerine pek değinmemiş daha çok onun kişiliği üzerinde durmuştur. Cenap Şehabettin'in Fransız sembolistlerinden ödünçleme bir şiir anlayışına sahip olduğunu, muhayyilesinin sembolist şiir üreten bir mekanizmaya dönüştüğünü belirtmiştir. Bunun yanında şiirde incelik ve orijinal hayaller bulma bakımından öne çıktığını belirtmiştir. İsmail Safa'nın klasik edebiyat çizgisinden yeni edebiyat çizgisine kayarak Servet-i Fünun edebiyatına ivme kazandırdığı ve çıkardığı Malumat dergisi ile Tefik Fikret'in tanınmasını sağladığını belirtmiştir. Şiirlerini beğenmediği Ahmet Reşit Bey'i ilmi kudreti ve muhakeme yeteneği bakımından öne çıkarmıştır. Hâlit Ziya'yı döneminin tek romancısı olarak görmüş, onda yüksek bir şiir yeteneğini olduğuna ve nesre çok büyük hizmetlerde bulunduğuna dikkat çekmiştir. Süleyman Nazif'i nesir üstadı olarak takdim etmiş, hezl ve tenkit noktasında kabuğuna sığmayan biri olarak nitelendirmiştir.

Kaynaklar

- Akyüz, Kenan. (1995). *Modern Türk Edebiyatı'nın Ana Çizgileri 1860-1923*. İstanbul: İnkılâp Kitapevi.
- Banarlı, Nihad Sami. (1998). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi I-II*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Çetişli, İsmail. (2008). *Batı Edebiyatında Edebî Akımlar*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Enginün, İnci. (2006). *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e (1839-1923)*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Ercilasun, Bilge. (2018). *Servet-i Fünun'da Edebî Tenkit*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Göçgün, Önder. (2010). *Süleyman Nazif*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- Gür, Alim. (2004). *Ali Ekrem Bolayır'ın Biyografisine Katkılar*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11, 353-381.
- Korkmaz, Ramazan. (2009). *Servet-i Fünun Edebiyatı, Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*, Editör: Ramazan Korkmaz. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Özgül, Metin Kayahan. (Haz.). (1991). *Ali Ekrem Bolayır'ın Hatıraları*. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.

